

14

G. A.
DISSERTATIO PHILOSOPHICA,
DE
USU PHYSICES
IN
PHILOSOPHIA PRACTICA,
QUAM,
CONSENSU AMPLISS. SENATUS PHILOSPH.
IN REG. ACADEMIA ABOENSI,
PRAESENTE,
DN. JACOBO GADOLIN,
SCIENT. NAT. PROFESS. REG. & ORD.
ECCLESIAE FENNICAE ABOENS. PASTORE,
REG. ACAD. SCIENT. SVEG. MEMBRO,
PRO CONVENTIS IN PHILOSOPHIA HONORIBUS,
PUBLICO EXAMINI SUBMITTERE CONSTITUIT
GUSTAVUS ALLENIUS,
SATACUNDA FENNO.
IN AUDITORIO SUPERIORI.
DIE III. JULII, AN. MDCCLIV.
H. A. M. S.

ABOE, Impressit Direct. & Typog. Reg. M. Duc. Fin-
land. JACOB MERCKELL.

Väst Inspectoren | Edle och Höga Blad |

Herr ERIC ALLEEN,

Så och

Sandelsmännerne i Stavolstaden Åbo,

Åreborne och Högwålachtade /

Herr EMMANUEL ALLEEN,

Herr JACOB ALLEEN ,

Herr CHRISTOPHER ALLEEN,

Samtelige mine Högtårade Farbröder.

Eder frökostighet emot mig har stedse warit så mångå
faldig och ymnig / at jag intet kan den samma
tisfyllest beprisa. Jag seer mig altså vara satt i en dub-
bel skuld. Blodbandet och rådgierningarna kråfia af
mig en stötre wördnad / än jag i wärket förmår utdö-
ra. Til et fast ringa wedermåle af min skyldiga er-
kensamhet har jag dersöre ej funnat undgå at upoffra /
mine gunstige Farbröder / dese pappers blad. Up-
tagen för den skul / gunstige Farbröder / detta med wan-
lig bewägenhet och hysjer för mig så hådanester som
hitintils et dmt sinnelag. Jag för min del skal icke un-
derläta / at ständigt anropa Försynen om Eder vålgång
i långliga tider / hwardfwer, hietelig fägnad skal tilfchia

Mine Högtårade HERRAR Farbröders

Lydigste broderson

GUSTAVUS ALLENIUS

I. N. 7.

§. I.

Ræterquam quod naturali quadam curiositate ferantur mortales ad veritatis studium, quod vulgo philosophiam appellant; allicit insuper quemque jucunditas atque utilitas maxima, quam rerum consideratio secum fert, ut in eandem summopere incumbant. Omnes namque scientiæ philosophiae eo conducunt, ut dissipatis ignorantiae caliginibus, animum veri cognitione imbuant. Hinc pabulum ingeniorum, hinc medicina animi, dicta philosophia. Nam sicut medicina corpus, morbo aliquo labefactatum, pristinæ sanitati restituit, ejusque vires corroborat; ita quoque novimus intellectus defectibus compensandis & voluntatis vitiis ad frugem perducendis infervire philosophiam. Reste proinde Cicerio (a) *Quid itaque est per Deos operabilius sapientia? quid præstantius? quid homini melius? quid homine dignius?* *hanc enim qui expertus phileopibi nominantur:* nec quidquam aliud

A

(a) de officiis p. m. 166.

est philosophia, si interpretari velis, quam studium sapientia. Sapientia autem est, ut veteribus philosophie definitum est, rerum divinarum & humanarum causarumque, quibus haec artes continentur, scientia. Cujus studium qui vituperat, haud sane intelligo, quidnam sit quod laudandum paret. Nam si oblectatio queritur animi requiesque curarum, qua conferri cum eorum studiis potest, qui semper aliqua adquirunt, quod spectet & valeat ad bene beateque vivendum, his ratio constantia virtutis que ducitur, aut haec ars est, aut nulla omnino, per quam eas adsequamur. Nullam dicere maximarum rerum artem esse, cum miniorum sine arte nulla sit, hominum & parum considerate loquentium, atque in maximis rebus errantium. Hac voluptate suavissima sui cultorem afficit contemplando & examinando mirabilia Dei in tribus regnis naturæ, minerali, vegetabili & animali. Interdum enim naturæ curiosus lapides & metalli magnetisque singulares proprietates considerationi suæ subjicit. Interdum contuetur vegetabilia, quæ e terra progerminantur. Pulchram & ordinatam arborum & plantarum compositionem perpendit; elegantissimam rerum confensionem & harmoniam stupendam, nutritionem, generationem & solutionem meditatur, porro animalium hominumque considerat corporis structuram, nutritionem, incrementum, masticationem, sanguificationem &c. Hæc omnia pulchre ordinata non possunt non mortales lætitia perfundere. Sed neque in his subsistit philosophus, altius ascendit & corporum cœlestium, siderum & fixarum naturam & indolem pertraet. Situs magnitudines, intervalla, motus, directiones, retrogradationes, illorumque vim in hæc inferiora familiarem sibi reddere conatur. Hinc occasio datur ad contemplationem meteorum aqueorum, igneorum, emphaticorum & innumerabilia alia hujus generis cognoscenda, ex quibus omnibus voluntatem sentimus inestimabilem. Nulla scientia philosophica datur

datur, quæ non ad aliquem vitæ usum referri queat & quæ suis cultoribus multa non ferat secum commoda. Nulla vitæ pars, nulla vivendi ratio, sine maximo detimento hac cognitione carere potest. Instruit enim & informat nos quid sectandum, quid rejiciendum, quid honestum sit, quid Deo, nobis ipsis & aliis debeamus. Verbo : philosophia docet & recte sapere & recte agere & denique bene commodeque valere. Hinc non mirum eloquentia Principem exclamasse : O vita philosophia aux ! o virtutis indagatrix, expultrix vitiorum ! quid non modo nos & omnino vita hominum sine te esse potuissent ? tu urbes peperisti, tu dissipatos homines ad societatem vita convocasti : tu eos inter se primo domiciliis, deinde conjugis, sum literarum & vocum communione junxisti : tu inventrix legum : tu magistra morum ac disciplina fuisti, ad te confugimus, a te opem petimus, tibi nos totos penitus tradirimus. Cum tanta sit philosophiae utilitas, omniaque fere ea ambitu suo comprehendat, quæ nobis scitu necessaria sunt; non mirum veteres augustum hunc titulum, per scientiam rerum diuinarum & humanarum, defnivisse. Per res divinas intelligebant Summum Numem & omnes res creatas sive sint corpora sive spiritus, quorum omniam scientia nomine physices, latius sic dictæ, veniebat. Res humana ipsis sunt omnes actiones hominum liberae, quarum scientiam ad alteram philosophiae partem, quæ practica dicebatur, retulerunt. Nos vero usum *physicae* in *Philosophia Practica* pro modulo ingenii delineaturi Physicam arctioribus circumscribimus limitibus, & per *physicam* intelligimus, scientiam illam, quæ res corporeas, earumque habitudinem & phænomena, seu vires & effectus, ex genuinis suis caussis explicanda, pro objecto habet. Cum vero rerum nostrarum habitus & temporis angustia, qua premimur, non permittat, amplam hanc & diffusam materiem,

pro dignitate rei, enodare: per officiose rogamus, velit B.
L. ea, quæ circa præsentem materiem, superficiarie & in
tabella tantum delineavimus, mitiori perstringere censura.

§. II.

ET si diversæ admodum sint animæ operationes, omnes
tamen ejus facultates ad duas generales revocari pos-
sunt: cognoscitivam nimurum & appetitivam. Illa distinctæ
rerum cognitioni inservit. Hæc, quæ ut bona repræsentan-
tur, appetit, mala autem aversatur. Quatenus itaque
ad Philosophiam Practicam pertinet, ut actiones homi-
num ad virtutem componat, atque quid in iisdem sit re-
ctum & pravum, quid licitum & illicitum, aut generaliter
quid agendum & quid non agendum, discutiat, eatenus
utriusque hujus facultatis usum ambitu suo complectitur.
Quod ad actiones in genere attinet, sunt illæ in dupli-
ci differentia; quædam illarum per essentiam atque naturam
hominis determinantur, & inde necessariae & naturales di-
cuntur; aliae ex determinationibus intellectus & voluntatis
dependent, & liberae appellantur. Hæc actionum genera,
tam in anima quam in corpore deprehendi, experientia suo
testimonio confirmat. Actiones igitur naturales cum in
nostra non sint potestate, liberæ tantum heic in censum
veniunt. Si animum ad actiones nostras liberas advertimus,
comperimus illas vario modo nos afficere, variaque ex il-
lis oriri conjectaria, quibus status noster sive internus si-
ve externus aliquo modo variatur. Conjectaria itaque illa
cum essentia & natura agentis vel consentiunt vel eidem
dissentient. Si prius, statum agentis perfectiorem: si vero
posteriorius, imperfectiorem reddunt. Utrumque (proh dolor!)
obtinere, experimur. Tam prona enim est corrupta natura ad
vitia & inclinationes enormes, ut saepe malum pro bono eligat.

Qui

Qui proinde defectus & aberrationes ingenii humani penitus lustraverit, necessitatem legum facile deprehendet. Ne igitur mortales laborarent defectu normæ, ad quam actiones liberas conformarent, per ipsam naturam manifestavit nobis Deus legem ope rationis cognoscibilem, quæ alias juris naturæ nomine insignitur.

§. III.

DE principio hujus legis inter Doctores Philosophie Moralis subtiliter imo & vehementer controversum est. Quum autem ad methodum demonstrandi potius quam ad rem ipsam pertinere argutias istas nemo non videat, rem feriam nobis jam agentibus perinde erit, quisnam cuique placeat ordo moralia dogmata proponendi; sufficiatque demonstrasse, posita extra controversiam præcepta moralia, quatenus aut intelligi aut effectui dari eadem oportet, rerum physicarum cognitione juvari & illustrari. Quod ut evidentissime patecat, notamus insitam esse hominibus permanendi conservandique se voluntatem, e contrario autem destructionem sui, & quicquid naturæ ipsorum inimicum visum fuerit, non posse non easdem aversari & fugiendum judicare. Hunc tenerimum sui amorem fundamenti quasi loco heic substerni posse tanto confidentius assertimus, quo certius constat, ipsas revelationes sacras eundem omnino supponere; quod ipsum ex terribili poena legis divinæ transgressoribus annuntiata, atque dulcissimo præmio, gratiam divinam oblatam recipientibus promisso, vel nobis tacentibus nemo non facile intelligit. Actiones autem hominum liberæ cum essentia & natura humana aut consentiunt atque ad statum ejus conservandum perficiendum ve conducunt; aut disentiunt adeoque ad statum ejus deterio-

deteriorandum corrumpendumve valent. Hemo igitur illas, ceu bonas, non potest non appetere; has vero, ceu malas, aversari. Hinc patescit, quoties in moralibus de actione quacunque queritur, utrum sit illa agenda, an vero omittenda, toties quoque recurrere questionem, qualia videlicet sint ejusdem actionis consectaria: seu quales sint istae mutationes, quae ex actione sic vel aliter determinata proveniunt; dissentiantne, an vero consentiant cum essentia & natura hominis, sive ad conservationem potius quam ad dissolutionem aut destructionem ejusdem pertinent. In hanc rem praeclare loquitur Grotius (b) Nam natura iuris mater est ipsa humana natura. Et ulterius (c) Ius naturale est dictamen recte rationis indicans actus atque, ex ejus convenientia vel inconvenientia cum ipsa natura rationali, inesse moralem turpitudinem aut necessitatem moralem. Assentitur nobis quoque Illustrissimus Samuel Puffendorfius, ille Doctorum Juris N Princeps, dum (d) aliud inquit, utile videtur affectuum male compositorum pravo judicio - - - - - Aliud sana ratio utile judicat, qua non tantum ante pedes posita considerat, sed & quid in futurum sit inde emersurum perpendit. Itemque Volfius (e) Wen man demnach die handlungen beurtheilen will, ob si gut oder böse sind; so muß man nachforschen, was sie veränderliches so wohl in unsern innerlichen zustande des leibes und der seele, als in dem äußerlichen nach sich ziehen, und dabey acht haben, ob der veränderte zustand mit dem wesen und der nature des menschen, das ist, so wohl des leibes als der seele, und dem vorbergehenden zustande zusammen stimmen, oder ob er ihm zuwieder ist.

§. IV.

(b) Prolegom. de iure belli & pacis §. XII. (c) Lib. I, Cap. I. §. X. (d) L. II. e 3. §. 10. de J. N. & G. (e) im vernunft Gedancken von der menschen Thun und lassen Cap. I. §. 4

S. IV.

Tantum vero abest, ut consilia solummodo naturæ, non autem Legis N. potestatem imperandi atque necessitatem parendi nostram hac ratione eruere possimus, ut potius maximam Legis N. auctoritatem ex hocce causatum effectumque naturalium nexus inquisito & comperto feliciter detegamus. Quod ut oculatissimo loco ponatur, præmittenda sunt *Seneca* graviter dicta hæc : *Sane qui putent, sibi ipsis animum esse, & quiaem providum ac dispensantem singula, & sua & aliena, hoc autem universum, in qua nos quoque sumus, expers esse consili, aut ferri temeritate quædam, aut natura nesciente quid faciat.* Totum enim hoc universum a Deo T. O. M. dependere nemini dubium esse potest, nisi cui naturam rationalem & jus fasque ejurasse turpe non fuerit, minime autem illi, qui considerat structuram hujus mundi artificiosam, connexionemque rerum in eodem existentium quarumvis, majorum minorumque Tam sapiens igitur ordo rationem suam habeat necesse est in ente independente, cui dominium in omnes res existentes competit. Vi istius pleni & independentis dominii Deus etiam jus habet in homines. Cum itaque Deus T. O. M. tales condiderit hominem, ut prælucente intellectu & decernente voluntate non possit non actiones bonas suscipere, malas vero omittere: hoc est, ut polleat facultate pervidendi consensum dissensumque actionum cum essentia & natura sua, atque ut libere determinetur ad sui conservationem; necesse omnino est ut hinc concludamus non levem, sed maximam, esse vim obligandi Legis N, quam ab auctore naturæ originem ducere evidenter sic videmus. Huc fere redeunt illa Grotii. (f) Et hac jam alia juris origo est præter illam natu-

(f) in prologom. de jure belli & pacis §. XII.

ratem veniens scilicet ex libera Dei voluntate, cui nos subjici debere intellectus ipse noster nobis irrefragabiliter dicit. Sed & illud ipsum naturale jus, de quo egimus, sive illud sociale, sive quod laxius ita dicitur, quam ex principiis homini inter nre praeiuit, Deo tamen adscribi merito potest, quia ut talia principia in nobis existarent ipse votuit: quo sensu Ciceronius & Stoici dicebant, iuria originem non aliunde petendam quam ab ipso Jove, a quo Iovis nomine jus latinis dictum probabiliiter dici potest.

§. V.

Hinc itaque generaliter patet, esse usum *Philosophiae naturalis* in *Philosophia moralis*. Versatur nimurum *Scientia Naturalis* circa omnia corpora minora & majora, quæ stupendam hujus mundi machinam constituant. Omnium eorum, quæ de corporibus observata sunt, caussas reddere hæc annititur. Proprietates, affectiones, accidentia, effectus, naturam & constitutionem corporum eadem illustrat. Veritates detectas ex indubiosis & veris principiis legitime explicat. Itaque ad *Scientiam Physicam* etiam pertinet, quidquid de corporibus omnibus atque singulis, quorum in vita humana aliquis est usus, cognoscitur; imo ipsum corpus humanum, altera illa hominis pars essentialis, omnesque, quæ per ejus naturam structuramque fieri possunt, mutationes non nisi intra *Physices pomœria* explicari intelligique possunt.

Quod autem actiones hominum morales aut indirecte, neque tamen e longinquo, supponant respiciantve quasdam in corporibus mutationes, aut directe atque immediate in iisdem terminentur, neminem non ultra nos concessurum nulli dubitamus. Ipsimet namque qua partem corpora sumus,

33 101 33

mus atque corporibus quoque versandis omne sere tempus consumimus; & præterea uti nulla in genere, ita nec ad corpus quodcunque relata ull'a concipi potest actio absque mutatione quadam. Idem vel exinde patescit, quod cognitio humana ex sensationibus originem ducat, sensationes autem in corporibus factas mutationes presupponant; actiones item humanæ, quæ sive voluntate sive affectu decernente suscipiuntur, & quibus, extra mentem nostram aliquem effectum in hoc universo producendū intendimus, medianibus corporis membris exercentur, atque in corporibus vicinis mutationes producunt. Itaque sive in sinum quasi suam recipiat quidquam facultas animæ cognoscitiva, sive de suo aliquid foras communicet, tantum non semper cum mutationibus, quæ in corporibus contingunt, rem nobis esse constat. Idem hoc casus singulares explicando evidentius demonstrari potest, nisi per picioribus quibusvis rem, quæ per se sat clara est, prolixe confirmando nauseam moveri admodum nobis probabile videtur. Igitur cum in dijudicanda actionis moralitate, dum vi luminis naturalis hæc indagabitur, per §. III. proxime attendendum sit ad mutationes per actionem istam productas; non solum hinc concludendum est, quod sublata omni rerum Physicarum cognitione, omnis juxta tollatur scientia moralis; verum & id evidentissime colligi potest, quod in qua proportione auctam ponis physicam scientiam rerum istarum, quas hominum actiones morales attingunt, in eadem quoque proportione, ceteris paribus, scientiam moralem augeri & evidentiorem reddi nec essarium omnino sit.

§. VI.

Conjectura forfassis haud vana assequimur, generali huic argumentationi generalia opponi posse dubia. Dicat itaque quis, de particularibus quidem Juris N. preceptis valere illud ipsum, quod nimur non innoteſcant nisi iis, qui insigni acumine ingenii pollentes harmoniam aut dis-harmoniam actionum particularium cum essentia & natura hominis perspiciunt; & contra autem generalia Juris N. ca-

B pita

pita perspicua atque cuivis obvia esse; atque nisi hoc ipsum concedatur, tolli omnino juris hujus obligationem, quoad ea nempe subjecta, que infelix natura ad obtusiorum ingenii aciem daminavit; & consequenter ad scientiam Legis N. inepte postulari cognitionem exactam illarum mutationum, quæ per actiones humanas in corporibus oriri possunt, ideoque Scientiam Physicam neque ullam heic requirendam esse, atque sic porro.

Verum is manifesto confundit modum, quo legis N. notitiam ex ipsa rerum natura primum huius censendi sunt homines, cum illo altero modo, quo a parentibus, aut iis, quibus educationis atque institutionis curam committi contigerit, ad infantes atque juventutem propagari plerumque solet eadem. Idem simul non attendit, quam absurde dicatur, generalia prius addisci quam particularia; non enim nisi ex consideratione individuorum, per abstractionem, mens humana ascendit ad notitiam generalium. Is denique non perpendit ista Seneca pulchre dicta, *am agno artifice prave formari multa, non quia cessat ars, sed quia id in quo exercetur sepe inobsequens arti est.* Atque sic in ceteris. Verum omissis atque neglectis hujusmodi altercationibus, descendamus potius ad ipsa legis N. dictamina non nulla penitus examinanda; omnibus namque discentiendis neque tempus, neque ingenium nostrum tenuissimum, neque pagellæ, quæ nostro satisfaciunt instituto, sufficerent.

§. VII.

DEUM esse colendum, dicitat Lex Naturæ; adeoque existentia Dei, ejusque attributa cognita sint. Quis autem ignorat, naturæ considerationem materiam suppeditare ad hæc demonstranda. Patet id vel ex triplici illa Scholasticorum via, Caussalitatis, Eminentia & Negationis, itemque & quidem luculentius ex variis scriptis Physico Theologiciis, quæ recentiori hocce aucto copiose in lucem prodierunt; accum ageremus itaque, si hoc argumentum prolixius

enarrare conaremur. Sufficiat verbo dixisse, quod non solummodo totum hoc universum auctorem sui colendum nobis luculentissime commonstret; verum etiam quælibet corpora partialia, imprimis quatenus physice illa cognoscuntur, gloriam divinam nobis manifestam reddant. Sic, qui vel vi-
sus organon oculum rite quod omnes ejus partes & arti-
ficiocissimam constitutionem adspicit, infiniti Entis artificium
illud esse concedet. Hinc *Sturmius* (g) *Nobis*, inquit, *fuit*
persuasissimum, Atheismum, quem vocant speculativum, hoc est,
affirmatam de Deitate in universo nullo persuasionem habere lo-
cum aut inueniri non posse in eo homine, qui vel unius corpora-
*rie organici & speciatim oculi fabricam attento animo adspex-
erit.* Loquitur Dei sapientiam qualibet plantula vilissima, si
radices caules folia partes fructificationis, semina attentis
oculis perscrutati fuerimus. Salvator ipse Summi Numinis
providam omnium rerum curam evidenter demonstraturus,
Matth. VI. 28. *Cognoscite inquit, lilia agri quomodo crescunt.*

§. VIII.

Postquam de officiis erga Deum brevissime disseruimus,
ordo nos dicit ad officia erga nos ipsos. Cumque
anima præstantior sic corpore, illius quoque excolenda præ-
cipuum curam habendam esse jubent Moralium Doctores;
ratione duarum facultatum animæ virtutes etiam in duplice
differentia ponunt: hæc nimirum aut intellectum respiciunt
aut voluntatem. Ad illas autem pertinet præclarum istud *Nosce Te*
ipsum. Unde vero quæsto vel suarum virium imbecillitatem vel
proprii domicilii angustias melius cognoscat homo, quam ex
contemplatione rerum phyciarum? Est hoc universum speculum,
in quo conditoris Dei summare sapientiam, bonitatem, potentiam
&c. intueri licet. Conferentes nostram impotentiam cum operibus
divinis, optime ad imbecillitatis nostra agnitionem perveni-
mus. Quo magis itaque mirificam Dei Majestatem in ar-

(g) *Sturm. Exerc. Academiæ de visuœ org. & rat. in Epilog.*

tificiosissima hujus mundi machina intuemur; eo libentius imperfectionem nostram fatebimur. Obstupescunt plane mortales suamque ignorantiam fateri coguntur, contemplantes nexus rerum simultanearum & successivarum in admirando hoc naturae theatro. Innumera enim sensus nostros feriunt, quæ intellectum nostrum subterfugiunt, exsuperant. Deprehendimus, nos paucissima distincte, neque nisi ex parte tantum, percipere, plurima autem obscure, imo vero in multis nos falli, & veritati contrarias ideas formare. Juvat heic quoque apponere, quod acute arguteque dixit Seneca (b) O quam ridiculi sunt mortalium termini! Ultra Istrum Danus non exeat: Strymo Thracas includat: Partibus obster Euphrates, Danubius Sarmatica ac Romana distinguit: Rhenus Germanie modum faciat. Pirenaus medium inter Gallias & Hispanias jugum extollat: inter Aegyptum & Aethiopias barenarum incolata vastitas jaceat. Si quis formicio det intellectum hominis, nonne & illa unam aream in multas provincias divident? - - - Quid illis & nobis interest, nisi exigui mensura corporisculi? Punctum est istud, in quo navigatis, in quo bellatis, in quo regna disponitis. - - - Tunc consummatum habet, virtus nimis, plenum bonum sortitum humanum cum. - - - petit altum & in interiorem natura sinum venit. Tunc iuvat inter sidera ipsa vagante, diuitium pavimenta ridere, & totam cum auro suo terram. Quis itaque non videt frustra in moralibus præcipi illud, Nosc te ipsum, nisi rerum physicarum consideratio eidem præcepto inserviat, imo quis non videt, ex scientia naturali necessitatem ejusdem legis primo didicisse moralistas?

§. IX.

IN genere præterea inter legis N. præcepta refertur, quod omnis homo teneatur intellectum ad majoris perfectionis gradum evehere, præcipue autem vitandam esse ignorantiam

eius

(b) Lib. Quæst. Nas:

ejus, quod bonum est aut malum. Bonitas actionis in conformitate cum lege ponit solet. Notanda hec mox est differentia, quæ inter leges Naturales atque civiles intercedit; hæc nimurum verbis perspicuis promulgantur, neque in foro humano requirunt nisi solam externam actionum convenientiam, quibus proinde satisfacere possunt subditi, etiam si rationem legum plane ignorent; e contrario autem lex naturalis, quæ talis, in ipsa rerum natura, loqui nescia, nullibi verbis profata legitur, sed scrutinio detegenda est. Itaque cum effectus rerum naturalium sint fines a Deo intenti; ex consideratione eorundem effectuum patet fines divinos, seu voluntatem diuinam in natura manifestatam, adeoque ipsam legem naturæ cognosci, neque proinde posse huic legi satisfieri, nisi actionum motiva sumantur ex ipsis finibus divinis cognitis. Igitur vel hinc patet, quod si quis existimaverit, neglecta scientia rerum naturalium, intellectum hominis posse de actionum bonitate judicare; facite omnino supponi, quod Legis N. scita fungorum instar ex cerebro forte enascuntur atque intellectui praesentia sistantur.

§. X.

DE cetero quod attinet studium virtutis, satemur quidem qualescumque de illius præstantia persuasions haud raro feliciori cum successu a Moralistis proponi, quam solidas demonstrationes; harum namque plurima pars hominum capax non est, juxta proverbium: *Mundus regitur opinionibus*. Interim tamen & nobis id vicissim concedatur necesse est, ex causarum finalium consideratione, ad scientiam physicam adtemperata, genuina petenda esse ad virtutem incitamenta atque a vitiis avocamenta. Exempli gratia qui intemperatiam sibi cavendam censet, quia omnium, quibus sana mens est, consensu turpis judicatur, aut quia alios intemperanter viventes non existimationis tantum sed opum quoque suatum jastram fecisse ideoque in varias mitterias incidisse animadvertisit, is quidem

a scopo Legis N., qua temperanter vivendum esse præcipit, totus aberrare censendus non est; propius autem ad veritatem rei accedere judicabitur, qui cogitat, quam sit a manu Creatrice stabilita pulcherrima, eaque admiranda inter animam atque corpus hominis harmonia, vi cuius, postquam corpus quacunque deumratione labefactatum fuerit, animæ functiones itidem perturbantur: in corpore enim um sensuum organa recipiunt motus ab objectis externis impressos, eosque mediantebus nervis ad sensorum in cerebro propagant, quibus motibus animæ sensations ad amissin respondent, atque animæ decreta vicissim executioni mandari nequeunt, ultra quam stratura membrorum corporis permittit: porro quam sic artificissima strutura corporis humani, in quo sanguinis ex assumto cibo atque potu elaborati circulatio totam machinam sustentat; adeoque quam luculentissime Summi artificis sapientia & bonitas in homine producendo compareat: atque sic ex hisce concludit, esse omnino voluntati divinae non legi N. conforme, ut corpus suum conservet, non auten immodico potu & cibo corrumpat, quod ipsum haud raro fieri experientia quotidiana quemlibet docet, ipsa vero harum rerum scientia evidentius commonstrat, quoties videlicet copia alimentorum vires digestivas superaverit.

En aliud exemplum: circa officia Sermocinantium Lex N. hominibus dictitat: *ut ne quis sermone alterum decipiat*; hinc veritas inter virtutes eminet, mendacitas vero pro turpi vicio habetur. Itaque Lectori Benevolo dijudicandum relinquimus, uter proxima hujus legis fundamenta perspiciat, qui nulla scientia naturali imbutus obscuram loquelæ, soni, auditus ceterarumve, quæ huc spectant, rerum physicarum ideam habuerit; an vero ille, qui ex admirandis hisce naturæ moliminiib[us] cognitis fines divinos indagare didicerit.

DEO SOLI GLORIA,

*** *** ***